

אֲבָרְהָם אֶל-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַחְתִּי הוּא וַיִּשְׁלַח אַבְיִמְלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת-
יְשָׁרָה: וַיָּבֵא אֲלֵהֶם אֶל-אַבְיִמְלֶךְ בְּחִלּוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִנֶךָ מִתּוֹ עַל-

אֲבָרְהָם. עַל שָׂרָה אַחְתִּיהָ
אֶתְּתָהּ. וַיִּשְׁלַח אַבְיִמְלֶךְ
מֶלֶךְ גְּרָר. וַיִּדְבֹר יָת
שָׂרָה: ג. וַאֲתָא מִימֵר מִן
קָדָם י. לָנֶת אַבְיִמְלֶךְ בְּחִלְמָא דְלַיְלִיא. וַאֲמַר לִיה. הָאֵת מְאִית עַל

(ב) ויאמר אברהם, כאן לא נטל רשות אלא על כרחיך שלא רש"י
בטובתה⁵⁵ לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן. אל שרה
אשתו, על שרה אשתו. כיוצא בו: אל הלך ארון וגו' ואל מות⁵⁶
חמיה (ש"א ד כא), שניהם בלשון על.

רס"ג (ב) אל שרה, על שרה.
(ג) ויבוא אלהים, ויבוא מלאך אלהים. על האשה, בגלל האשה.
בעלת בעל, אשת איש.

56 ז"ל: ואל חמיה.

כ (ב) אל שרה אשתו. כמו על⁸², וכן אל הנער הזה (ש"א א ראב"ע
כו). ובא המלאך בחלום אל אבימלך, בעבור כבוד אברהם. ופה
כתוב לקיחה וכן עם פרעה⁸³. רק על פרעה הביא נגעים גדולים
ועל ביתו, ונגעי אבימלך וביתו לא היו כן, כי צדיק היה מפרעה.
82 ראה רש"י. 83 [תחק האשה בית פרעה (לעיל יב, טו)].

ר"ח כ (ב-ה) וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה. עכשיו כשבא
בגרר גרשה לפי שהיה ירא שמה יהרגוהו אם היה אומר שהיא
אשתו, ואף על פי כן לא הניחו השם ית' שיפרד ממנה ולא הניח
את הצדקת אצל הרשע, כי לא ינוח שבט הרשע על גורל
הצדיקים¹¹, וגירושין הללו היו מפני הפחד. וזהו שאמר השם
יתברך: והיא בעולת בעל, שלא גרשה רק מפני הפחד כי אנוס
הוא, ונמצא שאין הגירושין גירושין גמורין. וזהו שאמר
אבימלך: הגוי גם צדיק תהרוג, כלומר הגוי שאין לו זה הדין אלא
אפילו אנוס גירושיו גרושין¹², ועוד שהוא צדיק שלא קרב אליה
תהרוג. ולא עוד אלא: הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא
אמרה, פעם אחר פעם, אחי הוא. בתם לכבי, לקחתיה, ובנקיון
כפי, שעדיין לא קרבתי אליה (רבינו בחיי — עמ' קפו — קפז).

11 תהלים קכה, ג. — עיין בראשית רבה ט, ה, שדורש מקרא זה לענין יחס לאשה.
12 לא מצאתי דין זה מפורש שיהיה גירושין של בן נח אפילו כאנוס. ועיין בביאורי
לרבינו בחיי (עמ' קפו — קפז) שהראיתי שיש להוציא כן ממה שכתב הרמב"ם בהלכות
מלכים ט, ח, ע"ש.

אשר נתן לו האל פעם בזה ופעם בזה כדי שיחזיק בכלה, כי ארץ רד"ק
פלשתים בכלל הארץ שנתן לו האל כמו שכתבנו⁸³ במה שפירש
לו האל האומות שנתן לו. וארץ פלשתים בכלל ארץ הכנעני היא
ומנחלת בני יהודה היא כמו שכתוב⁸⁴. וזה הוא שאמר ארצה
הנגב, כי נחלת בני יהודה לדרום ארץ ישראל היתה⁸⁵. וישב בין
קדש ובין שור, ולא פירש באיזה מקום, אחר כן פירש כי גר בגרר
שהוא בין קדש ובין שור, כי וישב ויגר ענין אחד הוא, וכן אמר:
וישב יעקב בארץ מגורי אביו (להלן לו א), ומנהג הלשון כי
בכפול הענין ישנה המלים. ואפשר כי מתחלה ישב לו באחד
המקומות האחרים באר לחי או זולתו ואחר כן בא לגרר, כי באר
לחי בין קדש ובין שור כמו שכתוב: בין קדש ובין ברד (לעיל טו
יד), כי ברד הוא שור⁸⁶.

רמב"ן כ (ב) ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא. לא היה זה
כמו במצרים⁵², כי שם כבואם מצרימה, ויראו המצרים את
האשה כי יפה היא ויהללו אותה אל השרים ואל המלך, כי אנשי
זמה הם, אבל המלך הזה תם וישר גם אנשיו טובים, רק אברהם
חשד אותם והיה אומר לכל אחותי היא. וישלח אבימלך ויקח
וגו'. הנה זה פלא שהיתה שרה אחרי בלותה יפה עד מאד, יקווה
המלכים, כי בהלקחה אל פרעה אם⁵³ היתה בת ששים וחמש⁵⁴
אפשר שהיה עליה תארה, אבל אחרי בלותה וחדל ממנה האורח,
פלא הוא, ואולי חזרה לנערוותיה כאשר בשרה המלאך כדברי
רבותינו⁵⁵.

52 לעיל יב, יד-טו. 53 בכסף מוזקק גורס: או. 54 ע"י סדר עולם, א
רף ב, ב; אותה שנה שיצא בה אברהם אבינו מחרן היא היתה שנת הרעב וירד למצרים.
והנה הכתוב אומר ואברהם בן ע"ה שנה כצאתו מחרן. ושרה היתה צעירה ממנו עשר
שנים (לעיל יז, יז). הרי ששרה בהלקחה אל פרעה היתה בת ס"ה שנה.
55 ב"מ פז, א.

(ב) ויאמר... אל שרה אשתו, בעבור שרה אשתו, אמר לשואלים
אותו עליה אחותי היא. וכן [לאבימלך ששאל כמו שאמר: הלא
הוא אמר לי (פסוק ה). או יהיה: אל במקום על]⁸⁷, וכן ויך את
הפלשתים אל מצחו (שמו"א יז מט) אל ההרים לא אכל (יחזקאל
יח ו) והדומים להם. ואמר זה כבואו לגרר כי מן הדומה ששמע
כי היו אנשי המקום רעים, וכן אמר: רק אין יראת אלהים במקום
הזה (להלן פסוק יא). וכן אמר יצחק כבואו לגרר⁸⁸ ולא אמר כן
במקומות אחרים. הנה כי היו מוחזקים אנשי גרר ברע. והענין
להפקיר הנביא אשתו ולא יעמוד בסיון הריגת עצמו פרשנו
למעלה⁸⁹ בדבר שרה עם פרעה. ומן התימה היאך היתה שרה כל
כך יפה עדיין עד שהיו חומדים אותה לרוב יפיה והיא בת
תשעים. ונאמר⁹⁰ כי שבה לעדנתה ולדרך נשים כדי שתתעבר, כי
אחר המעשה הזה אמר: וה'פקד את שרה (להלן כא א). וישלח,
שלח [עבדיו]⁹¹ אחר ששמע יפיה שיביאנה לו ולקח אותה להיות
לו לאשה.

חזקוני (ג) הנך מת, מכאן שאין התראה לבני נח⁸⁶.
86 כ"ר נב, ח.

(ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה, וכן נאמר בלבן⁹². כי
לכבוד הצדיקים יבא לאנשים מהאומות חלום של נבואה, אבל
פרעה לא היה ראוי לחלום של נבואה אפילו בעבור הצדיקים
אלא נגעיו היו שליחיו מאת האל. הוא שאמר אליהוא: כי באחת

ספורנו כמו שנזכר באכות ובשאר הנביאים, כאמרו "במראה אליו
אתודע, בחלום אדבר בו" (במד' יב ו), כי אמנם לא נראה האל
יתברך כלל אז, אבל בא אליהם קול אומר בלבד. הנך מת⁹⁰. הנך
הולך וכלה בחולי שהתחיל כך כי עצור עצר ה'.
(ד) הגוי גם צדיק תהרוג. האמנם ראוי שתשחית הגוי⁶¹ בהריגת
מלכו, ושתהרוג המלך שהוא צדיק בזה שלא חטא.

60 לשון הוזה (ולא מות תמות) וביאורו הנך הולך וכלה מעט מעט. 61 "הגרי"
על עם פלשתים. רד"ק.

83 לעיל טו, כא. 84 יהושע יג, ג: חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי
האשקלוני הגתי והעקרוני, ושם טו. מה'ימו מונה ערים אלו כנחלת יהודה. 85 ראה
יהושע פרק טו. 86 ראה רד"ק לעיל טז, יד. [87] השלמתי ע"פ שאר כ"י
והנר'. 88 להלן כו, ז. 89 יב, יב. 90 ע"י רמב"ן. 91 השלמתי
ע"פ כ"י מ' פ. 92 להלן לא, כד.

עיסק אהתא דדברתא. והיא אמת גבר: ד. נאבימלך. לא קריב לנתה. נאמר, וי. העם אף זכאי תקטול: ה. הלא הוא אמר לי אמת היא, והיא אף היא אמת אחי הוא, בקשיטות לפי, ומנעית אף אגא. יסך

ד האשה אשר לקחת והוא בעלת בעל: ואבימלך לא קרב אליה ויאמר ה אדני הגוי גם צדיק תהרג: הלא הוא אמר לי אחתי הוא והיא גם הוא ואמרה אחי הוא בתם לבבי ובגלגל פפי עשיתי זאת: ויאמר אליו האלהים בחלם גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי אותך

רס"ג (ד) הגוי גם צדיק, האיש צדיק תהרוג.

(ה) הלא, האם לא הוא אמר לי.

(ו) ויאמר אליו האלהים, ויאמר אליו מלאך אלהים. ואחשך גם אנכי אותך, ואחשך אנכי אותך על ידי הודעה זו. לא נתתיך, לא הנחתיך.

רש"ם כ (ד) ואבימלך לא קרב אליה. להעיד מה שהק' אומר על כן לא נתתיך לנגוע אליה (פסוק ו).

חזקוני (ד) ואבימלך לא קרב אליה, הוצרך לפרש באבימלך שלא קרב יותר מבפרעה, לפי שהורתו של יצחק היה סמוך למעשהו של אבימלך. ויאמר אדני. באל"ף דל"ת. הגוי גם צדיק תהרוג, סרסוה: הגם גוי צדיק תהרוג, ויש גמין הרבה מסורסין כזה. ד"א הגוי גם צדיק, גם רבוי הוא, כלומר אם תהרוג אותי הקרוי גוי, גם אברהם הצדיק תהרוג⁸⁷, שהרי על דבריו לקחתיה.

(ה) והיא גם. כתיב ביו"ד. והיא גם היא, והיא, בפני אברהם, גם היא, שלא בפניו. עשיתי זאת. שלקחתיה. ד"א שלא קרבתי אליה. י"א⁸⁸ לפי שבדק בה הוכיחו הקב"ה ולא הלקהו, אבל פרעה שלא בדק לקה.

(ו) גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך וגו', לרבות נקיון כפיים⁸⁹. על כן. שהיה רצוני לחשוך אותך מחטוא לי לא נתתיך לנגוע אליה.

87 פסיקתא רבתי מב. 88 ככור שור. 89 הכוונה: אבימלך אמר: בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת. אבל ה' הזכיר רק "בתם לבבך עשית זאת" ולא הזכיר נקיון כפיים, ופירש רבינו "לרבות נקיון כפיים". ודלא כרש"י.

(ד) לא קרב אליה, המלאך מנעו, כמו שנאמר: לא נתתיך לנגוע רש"י אליה (פסוק ו). הגוי גם צדיק תהרג, אף אם הוא צדיק תהרגנו. שמא⁵⁷ כך דרכך לאבד האומות חנם, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה⁵⁸, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כשם שאתה אומר להרגני.

(ה) גם היא, לרבות⁵⁷ עבדים וגמלים וחמרים⁵⁹ שלה, את כלם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא. בתם לבבי, שלא דמיתי לחטוא. ובנקיון כפי, נקי אני מן החטא שלא נגעתי בה.

(ו) ידעתי כי בתם לבבך וגו', אמת שלא דמית מתחלה לחטוא, אבל נקיון כפיים אין כאן. לא נתתיך, לא⁶⁰ ממך היה שלא נגעתי בה אלא חשכתי אני אותך מחטוא, ולא⁶¹ נתתי לך כח, וכן: לא נתנו אלהים (להלן לא ז). וכן: ולא נתנו אביה לבוא (שופטים טו א)⁶².

57 ב"ר נב. ו. 58 "ולדור הפלגה" — ב"ר יליח. 59 בני אדם מוליכי הגמלים והחמורים ודיוק מרכיב "גם" (מתנות כהונה). 60 ב"ר: נקיון כפיים אין כאן שלא ממך היה וכו'. 61 ב"ר: לא נתתיך, לא נתתי לך כח. 62 ב"ר נוסף: לא נתן לו מקום.

(ד) וטעם הגוי גם צדיק תהרוג, בעד נפשו וביתו וממלכתו, וכן ר"ב כתוב⁸⁴. ואל תשמע אל דברי חולם החלום המחליף מלה במלה, שפירש הגוי איש ובמלת לעם נכרי (שמות כא ח) אאריך מעט⁸⁵. (ו) לנגוע. לגעת כמו לנטוע (ישעי' נא טז) ולטעת (קהלת ג ב), וכולם הם שמות פועל.

84 פסוק ט. 85 שמות כא, ז — ח הוא כותב: אמר הגאון (רס"ג) כי לעם נכרי כמו לאיש נכרי, וכמוהו הגוי גם צדיק תהרוג. וזה לא יתכן שיאמר על יחיד באחת הלשונות.

רד"ק

בחזקת פנויה לקחתיה ואין עלי משפט מות.

(ה) הלא הוא אמר לי, כששאלתיו עליה, כי לא סמכתי על שאלת עבדי. והיא גם היא, כששאלתיה אחר שלקחתיה אמרה אחי הוא, אם כן מה עון יש בי. בתם לבבי, כי לא היה לבי לרעה אם חשכתי שהיא אשת איש אפילו לבבי לא היה עליה, ובנקיון כפי כשלקחתיה לא לקחתיה אלא דרך כבוד.

(ו) ויאמר...בתם לבבך, ולא אמר ובנקיון כפך, כי הדבר ההוא גלוי אלא הלב לא ידע כי אם האל. מחטו לי, כי לאל היה החטא אם עבר מצותי והוא שצוה לבני נח על אשת איש כמו שכתבנו⁹⁸, ואפילו לא צוה עליה בפרט, השכל מורה עליה, ומי שנתן שכל באדם כאלו צוהו על כל דבר שהשכל מורה עליו, כי השכל הוא שליח האל והוא המזהיר את האדם על כל דבר רע, והחמס שיעשה אדם לחברו הוא כנגד השכל והוא מפסיד סידור העולם וישובו. ואם יחמוס ממונו הוא רע, כל שכן כשיחמוס גופו ואשתו היא כגופו כי הם לבשר אחד. מחטו, הויו במקום אלף למיד הפועל. על כן לא נתתיך, כמו שפירשנו שמנע ממנו

93 לעיל ב, כד. 94 סנהדרין נח, א. 95 ראה לעיל יב, יב. 96 שם נז, ב. 97 השלמתי ע"פ כ"ו פ, וכנראה נשמט מפני הדומות. 98 ראה הע' 93.

רד"ק ידבר אל ובשתים לא ישורנה. בחלום חזיון לילה בנפל תרדמה על אנשים בתנומות עלי משכב אז יגלה אוזן אנשים ובמסרם יחתם (איוב לג יד-טז) פירושו או במוסרם, ואלה הם השתיים החלום והיסורים. והיא בעלת בעל, והיא אסורה לך, כי אדם הראשון נצטוה על אשת איש כמו שכתבנו⁹³, שהרי אמר: ודבק באשתו (לעיל ב כד), ופירשו רבותי ז"ל⁹⁴ באשתו ולא באשת חברו, וכן נראה כי חמור היה איסור אשת איש על בני נח שהרי היו מתירים את עצמם להרוג איש⁹⁵ ולא לשכב את אשתו ואף על פי ששניהם אסורים עליהם. ודקדקו רבותי ז"ל⁹⁶ אחר הקבלה מרכיב בעולת בעל ולא כתיב אשת איש כי אינה אסורה אשת איש עליהם עד שתבעל לבעל תחילה אבל הארוסה אין חייבים עליה [ואפי' הכניסה לביתו לשם אישות אין חייבין עליה]⁹⁷ אלא עד שתבעל לו.

(ד) ואבימלך לא קרב אליה, כי נמנעה ממנו התאוה ברצון האל, הוא שאמר: על כן לא נתתיך לנגוע אליה (פסוק ו). הגוי גם צדיק תהרג, אם תהרגני כאילו תהרג עמי, כי אני מלך מנהיג אותם במשפט, ואם אני כאילו הם מתיים, זהו שאמר: כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה (פסוק ט) ועוד שאני צדיק כי

כִּי לָלֶבֶן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: וַיִּקַּח אֶת-אָחִיו עִמּוֹ וַיִּרְדְּף אַחֲרָיו
כִּי דָרַף שְׁבַעַת יָמִים וַיִּדְבֹּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד: וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל-לֶבֶן הָאָרְמִי
בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲשָׁמֵר לְךָ פֶּן-תִּדְבֹּר עִם-יַעֲקֹב מְטוֹב עַד-רַע:
כִּי וַיִּשָּׁג לָבֶן אֶת-יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת-אֹהֶלוֹ בְּהָר וּלְבֶן תִּקַּע אֶת-אָחִיו בְּהָר

לָבֶן אֶרְמָא בַּחֲלֵמָא דְלַיְלָא, נֶאֱמַר לֵיהּ, אֶסְתַּמֵּר לָךְ, דְלִמָּא תַמְלִיל עִם יַעֲקֹב מְטוֹב עַד בִּישׁ:
כֵּה, נֶאֱדָבִיק לָבֶן יַת יַעֲקֹב, וַיַּעֲקֹב, פֶּרַס יַת מְשַׁכְנֵיהּ בְּטוֹרָא, וְלָבֶן, אֶשְׂרִי יַת אַחֲוֵיהּ בְּטוֹרָא

לָבֶן אֶרְמָא בַּחֲלֵמָא דְלַיְלָא, נֶאֱמַר לֵיהּ, אֶסְתַּמֵּר לָךְ, דְלִמָּא תַמְלִיל עִם יַעֲקֹב מְטוֹב עַד בִּישׁ:
כֵּה, נֶאֱדָבִיק לָבֶן יַת יַעֲקֹב, וַיַּעֲקֹב, פֶּרַס יַת מְשַׁכְנֵיהּ בְּטוֹרָא, וְלָבֶן, אֶשְׂרִי יַת אַחֲוֵיהּ בְּטוֹרָא

רס"ג (כג) וידבק, וישיגהו. (כד) ויבא אלהים, ויבא מלאך אלהים.
(כה) תקע את אהלו, העמיד את אהלו. תקע את אחיו, החנה את אחיו.
רשב"ם (כג) דרך שבעת ימים, כי יעקב היה הולך לאט בשביל צאנו ולבן שהיה רחוק ממנו הלך לגוזו את צאנו כדכת' וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב (לעיל ל לו), והוא מיהר לרדוף והשיגו לסוף שבעת ימים.
רמב"ן השיגו, ולמדנו שכל מה שהלך יעקב בששה ימים³ הלך לבן ביום אחד, לשון רש"י מבראשית רבה. ונכון הוא שילך לבן כגבור לרוץ ארצה, כי כן דרך הרודפים, אבל לבן דרך שלשה ימים שם בין צאנו ובין הצאן אשר ביד יעקב, לא בין העיר ובין צאנו, כאלו לבן רועה צאנו במזרח לעיר, יעקב למערבה וביניהם דרך שלשת ימים, והנה יעקב מן העיר נסע כי שם ביתו בניו ובנותיו וכל אשר לו מלבד הצאן, והוגד ללבן ביום השלישי כי לא הרגישו ביום הראשון, ושב לבן לעירו ולקח את אחיו משם, ורדף אחריו מעירו שבעה ימים, והשיגו ביום השביעי. אבל נאמר על דעת בראשית רבה כי מן השדה אשר שם הצאן נסע יעקב, ולבן לקח את אחיו עמו מגוזיו צאנו. ובפרקי רבי אליעזר⁴ נראה כי לבן שב לעירו ומשם לקח כל גבור וכל בן חיל ורדף אחריו משם.
(כג) וידבק אותו בהר הגלעד, כי ביום השביעי בערב הגיע לבן אל תחת ההר וראה את יעקב חונה עליו מרחוק ולן בלילה ההוא למטה, ויבא אליו החלום.
(כד) וטעם אל לבן הארמי, להגיד כי אף על פי שהוא ארמי.
3 ברש"י: בשבעה ימים. והם שלשת ימים שהיה לבן רחוק ממנו בחללה ושלשת ימים שהלך יעקב עד הגיעה השמועה ללבן. ריוס ריפת לבן שגם אותו היום הלך יעקב לדרכו (ספר הזכרון). 4 פרק לו.

(כג) את אחיו, קרוביו²⁵. דרך שבעת ימים, כל אותן ג' ימים רש"י שהלך המגיד להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים, ובשביעי השיגו לבן. למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה²⁶ ימים²⁷ הלך לבן ביום אחד [שנאמר: וירדוף אחריו "דרך" שבעת ימים, ולא נאמר: וירדוף אחריו שבעת ימים²⁸].
(כד) מטוב עד רע, כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים²⁹.

25 כתרנוס יונתן. 26 בד"ר וברמב"ן: לשה. 27 פ"י מה שהלך יעקב בדי ימים ממקום צאן לבן הלך לבן ביום אחד, ופירוש וירדוף אחריו דרך שבעת ימים ממקום שהיה לבן עומד בו, דאין לפרש דרך שבעת ימים ממקום יעקב, ויהיה לפי זה כל מה שהלך יעקב בששה ימים הלך לבן בדי ימים, מפני שירדוף אחריו דרך ד' ימים מן המקום שהוגד לו משמע (רא"ם). [28] בד"ר ליתא. 29 יבמות ק"ב.

(כג-כד) ויבא אלהים אל לבן הארמי, קודם וידבק אותו¹⁶, ופי' רב"ע וכבר בא אלהים, וכבר הראיתוך רבים כמוהו. ובא השם לכבוד יעקב. מטוב עד רע, שתחשוב אתה שהוא טוב לו, לא תדבר לו להשיבו.
(כה) ולבן תקע את אחיו, עם אחיו¹⁷. אהל יעקב מושך עצמו ואחר עמו¹⁸, וכן הוא ויעקב תקע את אהלו בהר, ולבן תקע את אהלו עם אחיו בהר הגלעד.
16 קודם שהדביק אותו, בא אליו. ר"ז הזמן. 17 שהרי לא את אחיו תקע, אלא את אהלו. 18 המלה אהלו הכתובה ביעקב נמשכת גם ללבן.

(כג) ויבא אלהים אל לבן הארמי, קודם וידבק אותו¹⁶, ופי' רב"ע וכבר בא אלהים, וכבר הראיתוך רבים כמוהו. ובא השם לכבוד יעקב. מטוב עד רע, שתחשוב אתה שהוא טוב לו, לא תדבר לו להשיבו.
(כה) ולבן תקע את אחיו, עם אחיו¹⁷. אהל יעקב מושך עצמו ואחר עמו¹⁸, וכן הוא ויעקב תקע את אהלו בהר, ולבן תקע את אהלו עם אחיו בהר הגלעד.
16 קודם שהדביק אותו, בא אליו. ר"ז הזמן. 17 שהרי לא את אחיו תקע, אלא את אהלו. 18 המלה אהלו הכתובה ביעקב נמשכת גם ללבן.

(כג) וירדוף אחריו, פרש"י: מה שהלך יעקב לשבעת ימים הלך לבן ביום אחד. כלומר כל מה שהלך יעקב לשבעה ימים, מהלך שהיה בין לבן ובין הר הגלעד.⁴ וכמה ימים הלך בהן יעקב, הרי אומר ארבעה ימים⁵, שהרי אף בשביעי היה יעקב הולך לו ומתרחק מלבן. הלך לבן ביום אחד, לפי שרדף אחר יעקב כשאר רודפים, ויעקב היה כבד בעושר גדול במקנה וברכוש ובבני ביתו שהיו הרבה.
(כד) ויבא אלהים אל לבן, פי' וכבר בא⁶.

רד"ק (כג) ויקח את אחיו, קרוביו ואוהביו.
(כד) ויבא, כמו שבא אל אבימלך לכבוד יצחק כן בא ללבן לכבוד יעקב. פן תדבר, שתריב עמו לעשות לו רע, אפילו מן הדבור השמר, ופירוש פן תדבר, שלא תדבר¹⁹, וכן: פן תמותון (ג.ג), פן תשיב את בני שמה (כד ו). מטוב עד רע, מה שידמה לך שהוא טוב אם תקח קצת מרכושו ותניח לו הרוב או שתקח ממנו הרוב שהוא רע אפילו בעיניך, אלא שתצרה להנקם ממנו לפי שהוא הלך בלא רשותך.
(כה) וישג... בהר, באותו הר שהדביקהו לבן להודיע כי לא ברח מפניו. תקע את אחיו, תקע את אהלו עם אחיו גם כן בהר הגלעד, והנה היו שניהם בהר אלה נוכח אלה, או פירוש כתרנוס: אשרי ית אחוה²⁰.
19 ראה ספר השרשים (פון). 20 בספר השרשים (תקע): כלומר הנמידים שם.

חזקוני (כג) וירדוף אחריו, פרש"י: מה שהלך יעקב לשבעת ימים הלך לבן ביום אחד. כלומר כל מה שהלך יעקב לשבעה ימים, מהלך שהיה בין לבן ובין הר הגלעד.⁴ וכמה ימים הלך בהן יעקב, הרי אומר ארבעה ימים⁵, שהרי אף בשביעי היה יעקב הולך לו ומתרחק מלבן. הלך לבן ביום אחד, לפי שרדף אחר יעקב כשאר רודפים, ויעקב היה כבד בעושר גדול במקנה וברכוש ובבני ביתו שהיו הרבה.
(כד) ויבא אלהים אל לבן, פי' וכבר בא⁶.

מאיזה מקום ואין רודף, וזה מדאגת היוק עתיד, אבל סור האדם ספורנו מן המקום מפני היוק הוה או מפני רודף יקרא "ניסה".
(כד) פן תדבר עם יעקב, אפילו דיבור אסור לך. מטוב עד רע, לא תפתנו שישוכ בחתך לו תקוה להיטיב עמו, ולא תגזם אותו להרע עמו.

4 [כלומר, שאין כוונת רש"י שיעקב הלך שבעה ימים, שהרי לא הלך אלא ארבעה כמו שמפרש בסמוך. אלא הכוונה כל מה שהיה יעקב יכול ללכת בשבעה ימים, והיינו מהלך שהיה בין לבן ובין הר הגלעד. 5 שהרי היה יעקב תמיד מרחוק מלבן דרך ג' ימים כמו שנאמר וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב (לעיל ל לו), וג' ימים שהלך יעקב הלך המגיד להגיד ללבן כי ברח יעקב, נמצא יעקב רחוק ממנו ו' ימים, ומ"מ לא ברח כי אם ג' ימים לפי שהיה תמיד מרחוק ממנו ג' ימים, וכיום השביעי רדף לבן אחריו וגם יעקב הלך לו ומתרחק מלבן, הרי נמצא שיעקב הלך "ארבעה" ימים. 6 כפירוש רב"ע.

כו הגלעד: ויאמר לכן ליעקב מה עשית ותגוב את לבכי ותנהג את בנותי
כו כשביות חרב: למה נחבאת לביתך ותגוב אתי ולא הגדת לי ואשלחך
כח בשמחה ובשרים בתך ובכנור: ולא נטשתני לנשק לבני ולבנותי עתה
כט הספלת עשו: יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש | אמר
ל אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע: ועתה הלה הלכת
לא כי נכסף נכספתה לבית אביך למה נגבת את אלהי: ויען יעקב ויאמר

דגלעד: כו. ואמר לכן
ליעקב. מא עבדתא.
וכסיתא מני. ודברת ית
בנתי. כשבית חרב:
כו. למא אשמרתא [נני
טמרתא] למיזל. וכסיתא
מני. ולא חתית לי.
ושלחתך פון. בחדנא
ובקשתך בתו פין
ובכנורין: כח. ולא שבקתני.
לנשקא לבני ולבנותי. כען

אספלתא למעבד: כט. אית חילא בידי. למעבד עמכון [יני ביש] בישא. ואלהא דאבוכון. בנמשא
אמר לי למימר. אסתמר לה. מלמלא [נני דלמא תמלל] עם יעקב מטוב עד ביש: ל. וכען
מיזל אולתא. ארי חמדא חמידתא לבית אבוק. למא נסיבתא ית דחלתי: לא. נאחית יעקב ואמר

רס"ג (כו) למה נחבאת, למה נחבאת והלכת והסתרת הדבר ממני.
ואשלחך, אלוה אותך. תוף, "דפוף". וכנור, "טאנכיר".
(כט) יש לאל, יש כח בידי. ואלהי אביכם, אלמלי שאלהי אביכם.
אמש, קרוב לחצות הלילה.
רשב"ם (כט) ואלהי אביכם וגו', ואני חולק לו כבוד²³.
(לא-לב) כי יראתי וגו', עם אשר תמצא, השיב על ראשון ראשון
ועל אחרון אחרון.
23 א"ש"פ שאינו אלהי אבי.

רמב"ן ואנשי מקומו אנשי תרפים ועוננים כפלשתים⁵, בא אליו חלום
הנבואה לכבוד הצדיק. וכן ויגב יעקב את לב לבן הארמי (פסוק
כ). אף על פי שהוא הארמי הקוסם בעל התרפים. מטוב עד רע,
כל טובתך של רשעים רעה היא אצל הצדיקים, לשון רש"י.
ופשוטו, השמר לך פן תדבר עמו לעשות לו טובה אם ישוב עמך
מדרכו⁶, או פן תפחידנו לעשות לו רעה אם לא יבא עמך, כי אני
צויתי לשוב אל ארצו.
5 ישעיה ב ו. 6 שלא תאמר לו שישוב עמך מדרכו בשביל טובה שתצד לעשות
לו (טור).

חזקוני (כח) לנשק לבני ולבנותי, לספק להן בגדים וכלים, לשון נשקו בר
(תהלים ב יב).
(כט) יש לאל ידי לעשות עמכם רע. וגם אלהיכם יודע כן ומתפחד
פן אקח נקמתי מכם, ולכן בא אלי אמש להזהיר אותי עליכם.

ספורנו (כט) ואלהי אביכם, לא בזכותכם. ועתה מאחר שלא היה ראוי
שתלך בלי רשות ושתגנוב את לבכי ללכת, —
(ל) הלוך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך, יתחייב שהלכת
באופן זה מרוב תאוותך לשוב לבית אביך ויהי מה. למה גנבת את
אלהי, כי בזה אין התנצלות, שלא היתה תאוותך לבית אביך סיבה
שתגנוב את אלהי.
(לא) פן תגזול את בנותיך, כי באמרך שלא נתת את בנותיך
להרחיק מעליך תגזול אותן מעמי לעכב גם הבנים והממון.
כענין אמרו אחר כך "הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני" (פס'
מג), וכל זה אולי היית עושה בעזרת אנשי ארצך⁷⁸ בהיותי שם,
ולא תשיג זה אחרי זה שיצאתי מארצך.

78 י"ג: עירך.

21 ראה ספר השרשים (איל). 22 וכן בספר השרשים (אמש). 23 השלמתי
ע"פ כ"מ. בנדי ליחא יוכנוי... ובנוי". 24 בספר השרשים (כסף): ענין תאוה וחשק.

ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק מא

איני צריך לבאר החלום מה הוא, אמנם המראה והוא אמרו במראה אליו אתודע, והיא אשר תקרא מראה הנבואה ותקרא גם כן יד השם, היא גם כן תקרא מחזה, הוא ענין איום מחריד יחובר לנביא בעת היקיצה, כמו שהתבאר בדניאל באמרו ואראה את המראה הגדולה הזאת ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח, ואמר ואני הייתי נרדם על פני פני ארצה, ואמנם דבור המלאך והעמידו לו כל זה במראה הנבואה, ובכמו זה הענין יתבטלו החושים ג"כ מפעולותיהם ויבא השפע ההוא לכח הדברי וישפע ממנו על הכח המדמה וישלם ויעשה פעולתו, ופעמים תתחיל הנבואה במראה הנבואה ואחר כן ירבה הרתת ההוא וההתפעלות החזק הנמשך אחר שלמות פעולות המדמה ואז תבא הנבואה, כמו שבא באברהם אשר בא בתחלת הנבואה ההיא היה דבר ה' אל אברם במחזה, וסופו ותרדמה נפלה על אברם וגו', ואחר כן ויאמר לאברהם וגו'. ודע כי כל מי שזכר מן הנביאים שבאתהו הנבואה, יש מהם מי שייחס זה אל מלאך, ומהם מי שייחסו לשי"ת אע"פ שהיה על ידי מלאך בלא ספק, כבר כתבו רז"ל על זה ואמרו ויאמר ה' לה. ע"י מלאך, ודע כי מי שבא בו כתוב שדבר עמו מלאך או באהו דבר מהשם, שזה לא יהיה בשום פנים אלא בחלום או במראה הנבואה, וכבר באה ההגדה על הדבר המגיע לנביאים לפי מה שבא בו הספור בספרי הנביאים על ארבע צורות. הצורה הראשונה, יגלה הנביא שהדבור ההוא היה ממלאך בחלום או במראה. והצורה הב' שיזכור דברי המלאך לו לבד, ולא יבאר שזה היה בחלום או במראה, מפני שהוא סומך על מה שכבר נודע שאין נבואה אלא על אחד משני הפנים, במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו. והצורה הג' היא אשר לא יזכור מלאך כלל אבל ייחס המאמר לשם ית', שהוא אמרו לו, אלא שהוא יגלה שבאהו הדבר ההוא במראה או בחלום. והצורה הרביעית, שיאמר הנביא מאמר סתם שהשם דבר אליו או אמר לו עשה זה או אמור זה, מבלתי באור לא בזכרון מלאך ולא בזכרון חלום, מפני השענו על מה שכבר נודע והושרש שלא תבא נבואה ולא חזון אלא בחלום או במראה וע"י מלאך, ואמנם מה שבא על הצורה הראשונה כאמרו ויאמר אלי מלאך האלהים יעקב, ויאמר אלהים אל בלעם, ואמנם מה שבא על הצורה השנית כאמרו ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל, ויאמר לו אלהים שמך יעקב, ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים, ויאמר אלהים לנח, ואמנם מה שבא על הצורה הג' כאמרו היה דבר ה' אל אברם במחזה, אמנם מה שבא על הצורה הד' כאמרו ויאמר ה' אל אברהם, ויאמר ה' אל יעקב שוב, ויאמר ה' אל יהושע, ויאמר ה' אל גדעון, וכן מאמר רובם, ויאמר ה' אלי, ויהי דבר ה' אלי, ודבר ה' היה, והנה דבר ה' אליו, היה היה דבר ה', תחלת דבר ה' בהושע, היתה עלי יד ה', וזה המין הרבה מאד, וכל מה שיבא על אחת מאלה הד' צורות היא נבואה ואמרו נביא, אמנם מה שיאמר בו ויבא אלהים אל פלוני בחלום הלילה אינה נבואה כלל ולא האיש ההוא נביא, כי ענינו שבאה הערה מאת השם לאיש ההוא ואח"כ באר לנו שהערה ההיא היתה בחלום, כי כמו שיסבב השם התנועע איש אחד להציל איש אחד או להמיתו, כן סבב חדוש ענינים רצה לחדשם בחלום לילה, שאנחנו לא נספק שלבן הארמי רשע גמור עע"ז גם כן, ואבימלך אע"פ שהיה איש טוב בעמו, כבר אמר אברהם אבינו על ארצו ועל ממלכתו רק אין יראת אלהים במקום הזה, ובא בכל אחד משניהם ר"ל לבן ואבימלך, ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה, וכן ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה, ודע זה, והתבונן ההפרש בין אמרו ויבא אלהים ובין אמרו ויאמר אלהים, ובין אמרו בחלום הלילה ובין אמרו במראות הלילה, ובא יעקב, ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה, ובלבן ואבימלך ויבא אלהים וגו', וכל זה פירשו אונקלוס ואתא מימר מן קדם ה' ולא אמר בשניהם ואתגלי ה', ודע שהנה יאמר ויאמר ה' לפלוני, ולא היה זה לפלוני ולא באהו חזון כלל, אבל נאמר לו הדבר ההוא על ידי נביא, כמו שבא הכתוב ותלך לדרוש ה', ואמרו בביאור לבית מדרשו של שם ועבר, והוא ענה אותה, ונאמר בעבורו ויאמר ה' לה, ואע"פ שאמרו ז"ל ויאמר ה' לה על ידי מלאך, יפורש בזה שיהיה עבר הוא המלאך, שהנביא פעמים נקרא מלאך כמו שנבאר, או יהיה רומז למלאך אשר בא אל עבר בזאת הנבואה, או יהיה זה לבאר כי בכל מקום שתמצא דבר מיוחס לשם סתם שהוא ע"י מלאך, כשאר הנביאים כמו שבארנו: